

YENİ AZƏRBAYCAN

<http://www.yeniazərbaycan.com>

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir

Yeganə BAYRAMOVA

Bu gün ilaxır - torpaq çərşənbəsidir. Xalq arasında ilaxır çərşənbəyə “Yer çərşənbəsi”, “Çərşənbə-suri” də deyilir. Novruzdan əvvəl onun bərəkətlilik simvolu olan 4 çərşənbəni qeyd edirik. İlaxır çərşənbə isə xüsusilə fərqlənir. Bu çərşənbə torpağın və özündən əvvəlki 3 mühüm ünsürün - su, od və yelin oyanması, əkinçilik həyatının başlanmasına işarədir. Sonuncu çərşənbə artıq yazın gəlməsinə daha az vaxtın qaldığına işarədir.

Bayrama necə başlamaq lazımdır?

Axır çərşənbəyə bir neçə gün qalmış evlər təmizlənər. Deyilənlərə görə, bu bayramda təzə paltar geyinmək uğur gətirir. Küsülülər barişar, nəhs danışılmaz, nalayiq işlər görmək olmaz. Sonuncu çərşənbə günü insanın əməli, niyyəti, nəfsi də təmizlənmiş olar.

Niyyət axşamı...

İlaxır çərşənbə axşamı cavan qızlar bir yerə yığışırlar. Bir qaba su tökürlər, əllərindəki üzükləri çıxarıb saçlarına salırlar. Niyyət tutub üzüyü suyun üstündən keçirirlər. Üzük fırlanmağa başlayır və qabın divarlarına dəyir. Üzük neçə dəfə qaba dəyirsə, deməli, həmin qızlar o yaşda da gəlin köçəcəklər.

İnanclara görə, axır çərşənbə gecəsi niyyət tutub yatmaq lazımdır. Sonra isə gecə yarısı yuxudan durub şamı

yandırmaq və onu götürüb güzgüyə yaxınlaşırlar. Deyilənə görə, bunu edən qızlar güzgüdə gələcək nişanlısını görə bilərlər.

Bundan başqa, ilaxır çərşənbə axşamı ana uşaqlarının başından tük götürür və axar suya atır. Bir qab həmin yerdən su götürür və uşaqlarının üstünə çiləyir. Bu su təmizlik, sağlamlıq, paklıq rəmzi hesab olunur və həmin ili uşaqlar xəstələnmir.

İlaxır çərşənbə günü evində olmayan şəxs...

İlaxır çərşənbədə hər bir evdə bayram

xonçası hazırlanar. Xonçanın ortasına səməni qoyular və ətrafına müxtəlif şirniyyatlar, qoğal, şəkərbura, paxlava, fındıq, qoz, iydə, in-

İlaxır çərşənbə - Torpaq çərşənbəsi

Oyanış dirilmə, canlanma...

nab, kişmiş, badam, şabalıd, boyanmış yumurtalar və s. düzülür. Süfrəyə yeməklərin şahı sayılan plov (bayram aş) gətirirlər. Bayram günü hər kəs çalışır ki, öz

nələşdirilib. Həmin səhnə Şamaxının Dədəgünəş kəndində çəkilib. Beləliklə, Azərbaycan kino filmi tarixində ilk dəfə Novruz bayramı bu filmə ekranlaşdırılır.

Bugünədək həmin səhnə filmin ən maraqlı və gözəl anlarından biri kimi yaşayır.

Filmin bir neçə epizodunda Novruz bayramı ilə bağlı kadrlar-şagirdlərin müəllimlərinə bayram payı gətirməsi, rus müəllimlə yumurta döyüşdürmə, kənd uşaqlarının “Dirə döymə” oynamaları, bacadan şal atmaları və s. təsvir olunub.

Adət-ənənələrimiz

Mövzu barədə “Yeni Azərbaycan”a danışan folklorşünas Məhəmməd Məmmədov bildirib ki, torpaq çərşənbəsində şənlik və mərasimlər özünəməxsusluğu və rəngarəngliyi ilə seçilir. Onun sözlərinə görə, insanlar sübh tezdən su üstünə çıxar, arzusunu suya danışar və ondan imdad diləyirdilər: “Axşam isə tonqallar alovlanar, üzərlik yandırılar, bacalardan torbalar sallanar, qulaq falı qurular, oyunlar oynanırdı. İlaxır çərşənbələrdə ev və

M.Məmmədov ilaxır çərşənbədə icra olunan bəzi ayin nümunələrini xatırladı: “Torpaq çərşənbəsində gecə dan qaranlığında, yəni sübhün gözü açılar-açılmaz axar su üstünə gedilər. Suya salam verib “ağırlığım-ugurluğum tökül” deyər 3 dəfə suyun üstündən atanırlar. Sonra sudan bir səhəngə doldurub gətirər həyət-bacaya, ev-eşiyə, paltar-palaza, mal-qara üstünə səpilir. Axır çərşənbədə un çuvalının ağızını açıq qoyarlar ki, bərəkət payalananda

bağlı qalmasın.

Axır çərşənbə gecəsi cavan qızlar xeyli aralıdan arxası qapıya durub ayaqlarındakı ayaqqabının sağ tayını geriye atarlar. Ayaqqabının burnu qapıya tərəf düşsə, demək yaxın vaxtda ailə quracaq. İlaxır çərşənbə axşamında bir neçə parça kömürü, bir ovuc duzu və bir-iki qara pulu kuzəyə qoyub damadan atarlar. Deyilənə görə, kömür qara günün, duz gözüşürlülüğün, acgözlüyün, qara pul da yoxsulluğun nişanəsidir. Onları kuzəyə qoyub damdan atmaqda niyyət qara gündən, gözüşürlükdən, yoxsulluqdan qurtulmaq arzusudur.

İlaxır çərşənbədə baltanın küpü ilə meyvə ağaclarının kötiyünə bir-iki dəfə yüngülcə vurub deyirlər: “Nə yatmışan, oyan, bərəkət payını götür”. Deyilənə görə, həmin il ağacların məhsulu bol olar”.

Folklorşünasın sözlərinə görə, ilaxır çərşənbədə havanın necə olmasında asılı olmayaraq, insanlar həmişə tarlaya çıxar, əkinə əl qoyub küt qoşar, bunu edə bilməyənlər isə heç olmasa torpağı 2-3 dəfə belləyirdilər. Burada məqsəd torpağı yuxudan oyatmaq və artıq əkinçilik vaxtının yetişdiyini xəbər verməkdir: “İlaxır çərşənbədə qarıpisma və başqa fallar var, insanlar ürəklərində niyyət edib qarı puşarlar. Niyyətləri ilə evdən eşitdikləri sözlər arasında müəyyən uyğunluqlar tapmağa çalışırlar. Bu uyğunluq tapılırsa, o zaman arzularının reallaşacağına inanırlar.

Bu bayramda gənclər səhərə qədər yatmazlar, şənənib, oxuyub-oyunayrlar. Bu sonuncu çərşənbədə insanlar qorxuya, çətinliklərə, uğursuzluqlara sinə gərərək yeni ilə təzə bir ruh, sağlam əhval-ruhiyyə ilə çıxmaq arzusunda olurlar”.

İlaxır çərşənbəmiz mübarək olsun! Süfrəmiz ruzi-bərəkətli, arzu-niyyətləriniz çin olsun!